

A MÁRMAROSI SKIZMA-PER 1913—1914-BEN¹

– Adatok azon vád megdöntésére, hogy Magyarország részes a háború előidőzésében –

Ezután Gerovszkiékát kerestem fel újra Csernovicban, elmondottam, mit tapasztaltam az áttérések körül, elmondtam a hívek óhajtásait. Ekkor közölte velem Gerovszki Alexi, hogy előkészítette részemre az utat Bobrinszkihoz. Én azután Königsbergen át Szentpétervárra utaztam. Itt Gerovszki Románt kerestem fel utasítás szerint, aki közölte velem, melyik szállóba szálljak s hogy a gróf gondoskodik rólam. Megérkezésemet követő napon felkerestem Bobrinszki grófot. Nagyon kedvesen fogadott. Hosszasan beszélgettünk az orosz öntudatról, az áttérésekről, a magyarországi ruténség dolgairól és arról, hogy ez a ruténség Oroszországhoz tartozik. Az orosz propaganda eszközeit fejtegette főleg. Elmondta, hogy bármily kicsiny rutén intelligencia megteremtése az első főfeladat. Beszélt arról, mily sikert értek el ezen az úton Galíciában és Bukovinában. Lehetséges lenne szerinte titkos orosz konviktusok felállítása Budapesten s mondotta, hogy erre a célra szívesen bocsát pénzt rendelkezésemre. Beszélt arról is, hogy Budapesten rutén egyetemi hallgatókból kört kell alakítani, ahol nagyorosz Öntudat kifejlesztése alkalmas módon megvalósítható.

Elmondta egyébként Bobrinszki, hogy a dolog politikai részének fejtegetésében nagyon óvatosnak kell lenni. Fődolog a pravoszláv vallás terjesztése, a politikai törekvések teljesülése később magától következik be úgyis, ám a sötét néptömegekben egyedül a vallás nyújt a politikai cél elérésére biztos alapot. Bővebb megbeszélések végett egyébként Gerovszki Románhoz utasított Bobrinszki gróf s lelkemre kötötte, hogy legközelebbi látogatásomkor már hozzak magammal néhány egyetemi hallgatót is. Agitációs célokra 1.000 K-t kaptam tőle, majd külön 1.000 K-t egy nevesebb védőügyvéd tiszteletdíjaként a skizma-per gyanúsítottjai érdekében. Bobrinszki közölte még, hogy pénz áll rendelkezésre oly célból is, hogy valamely magyar képviselő a skizma-mozgalom tárgyában interpelláljon. Kétheti szentpétervári tartózkodási költségeimet is kifizette Bobrinszki s különféle könyveket és röpiratokat bocsátott rendelkezésemre Magyarországon való terjesztés végett. Bobrinszkitól végül igazoló iratot kaptam. Ebben orosz titkos rendőrként voltam feltüntetve. Ez az igazolvány orosz területen részemre szemellátható figyelmességet és kivételes bánásmódot biztosított a rendőri hatóságok előtt. Hazatérőben beszóltam Csernovicba Gerovszkiékhoz, majd magyar területre megérkezve már várt egy 60 könyvet tartalmazó csomag, Bobrinszki gróf küldeménye. Ezután felkerestem Hodzsa Milán tót képviselőt, elmondtam neki a rutén nemzetiségi mozgalom programját. Hodzsa Milán nagy örömét fejezte ki a dolgon. Ezután két tót újságírót kerestem fel a lapalapítás dolgában.*^

A tanú elmondta még második oroszországi útjának részleteit, amikor

¹ Lásd a III. kötet 4. (12.) számában a 391. lapon.

a pánszláv propaganda különféle ügynökeivel érintkezett, Bobrinszki gróf és Gerovszki Román ajánlása és utasításai nyomán, bemutatta Bobrinszki gróf felhívását az orosz néphez, melyben a skizma-perben letartóztatott vádlottak javára adományokat kár. Különféle Okmányokat bocsátván a bíróság rendelkezésére állításainak bizonyítására, így folytatta vallomását:

„Bobrinszki hangsúlyozta előttem, hogy a pravoszlávia terjesztése azért fontos, mert az orosz vallás és az állam szerves egység. Szó volt arról, hogy görög keleti papokat kellene megnyerni a térítés céljaira. Ezeket Oroszországban görög katolikus papokká szentelnék föl s részükre feltétlenül biztosítanának annyi jövedelmet, amennyit elvesztenek a görög katolikus egyházból való kiválással. Kijelentette Bobrinszki, hogy Oroszország mindaddig nem demobilizál, míg a Kárpátok ormán nem leng az orosz zászló. Oroszországban szerzett értesüléseim szerint ott köztudat volt, hogy a gróf a pánorosz propagandára a pénzt nemcsak az elnöklete alatt álló egyesülettől, hanem magától az orosz államtól is kapja. Köztudomású volt a grófnak a szent szinódussal való szoros összeköttetése is. Az is tény, hogy a' Gerovszkiakkal közvetlen összeköttetésben levő Pircsák és Palkaninec többször mondták nekem, hogy nincs már messze az orosz segítség ideje s földosztás is lesz akkor.“

Dulikovicsot és Bobrinszkit a bíróság szembesítette, természetesen eredménytelenül. A szembesítés során azonban a Kárpátokon lengő orosz zászlóról szóló kijelentést nem tagadta Bobrinszki, csak annyit mondott, hogy ez szónoki szólam...

Bobrinszki gróf ezután befejezte perbeli szereplését s szabadon távozhatott Magyarország területéről. A védői kar egyik tagja, valami Kiéin Artúr nevű látta őt vendégül. Rossz néven vegyük ezt egy magyar ügyvédőtől, mikor a magyar állam ügyésze sem tartotta szükségesnek, hogy mint pánszláv ügynökkel bánjon vele? Bobrinszki átlépte a magyar határt s hónapokkal később orosz kozákok jelentek meg Mármároszigeten. A Kárpátok ormára csakugyan felszökött az orosz lobogó, hogy aztán a vörös szennybe zuhanjon. Bobrinszki grófot pedig a nagy szétszóródás idején láttuk ismét szerb szolgálatban, mint egy elrabolt magyar birtok zárgondnokát.

A főtárgyalás további folyamán sor került a Magyarországra csempészett különböző időszaki lapok, könyvek és röpiratok ismertetésére. Ez volt a főtárgyalásnak legfontosabb része, mert ezek a külföldről Magyarországra csempészett és a vádlottak terjesztette sajtótermékek teljes világgossággal árulták el az egész mozgalom célját s azt, hogy a vádlottak valamennyien államellenes összeesküvés részesei. Ezeknek a sajtótermékeknek tartalma fölöslegessé tett minden vitakozást. Már az a mód, ahogy ezek Magyarországra kerültek, világosan mutatta a mozgalom hátterében levőknek rosszhiszeműségét és felforgató politikai céljait. Ezek a nyomtatványok ugyanis részben „vetőmag“, „gazdasági eszközök“ és más hasonló ártalmatlan, megtévesztő tartalom-jelzéssel, postai csomagokban jutottak Magyarországra, részben az oroszországi búcsúkon megfordult magyarországi rutének hozták be titkon, mindig akként, hogy a csomagokat csak egyes beavatott emberekhez juttatták; ezeknek volt feladata a terjesztés, illetőleg a terjesztésre alkalmas megbízható emberek kiválogatása. E mellett a módszer mellett és a bűnügyi eljárás során a különféle sajtótermékek több ezer példánya került lefoglalás alá, jóllehet nyilvánvaló volt, hogy a forgalomba került sajtótermékek nagy részét a lefoglalás elől sikerült elrejteni és megsemmisíteni, amint nyilvánvalóan a terjesztett sajtótermékeknek és birtokosaiknak nagy részét ki sem lehetett deríteni. Kétségtelenül meg lehetett tehát állapítani, hogy ezekkel a sajtótermékekkel a ruténeklakta Sereg, Ugocsa és Mármáros vármegye el volt árasztva.

A „HOL KELL keresni az igazságot“ c. könyv tartalmát már ismertettük. Most ismertetni fogunk a lefoglalt nyomtatványokból még néhányat. Ezeknek a tartalma is világosan mutatja az egész skizma-mozgalom célkitűzéseit. E nyomtatványok szerint a mozgalom vallási jellegéről, annak ellenére sem lehet komolyan beszélni, hogy állandóan támadják a katolikus vallást és papságot, becsmélik a görög kath. únió lényét és dicsőítik a pravoszláviát. Íme néhány mutató a „Szózat az igazhitű keresztényekhez a régi és az új naptárról“ című röpiratból.

„A magyarok az orosz nemzetet meg akarják rontani, meg akarják magyarosítani, ezért rontják a hitet és az Egyházat... Az iskolákat is magyarosítják, hogy a gyermekek csak magyarul tanuljanak és felejtsek el orosz nyelvüket. A tanítók, papok és püspökök mindannyian meg vannak fizetve magyar pénzzel, nem Isten, hanem a magyar állam szolgálatában állnak, segítik megrontani Krisztus hitét, Isten egyházát, az orosz egyházat... Ti orosz földön laktok. Itt pihennek vértanúitok csontjai. Ne merjétek meghagyni a szent orosz földet az orosz nemzet ellenségeinek, a magyaroknak... Az új naptár behozatala csak egy eszköz azokból, amikkel a magyarok rontani és megsemmisíteni akarják az orosz nemzetet... Koldussá tették titeket, most hitetektől akarnak megfosztani, katolikusokká akarnak tenni, hogy aztán megmagyarosítsanak... Testvérek! Ne legyetek kishitűek, ne essetek kétségbe. Az orosz nemzet nagy és hatalmas, a ti pártotokon van. Isten velünk! Mi győzni fogunk... Minden igazhitű orosz embernek kötelessége életében egyszer Kiebbe elmennie. Kiebbe Körösmezőn és Csemovicon keresztül kell utaznotok s útleveleteket be kell mutatnotok az orosz konzulnak Csemovicban...“

Az „Orosz Igazság“ című csemovici hetilap az 1910—1912 években nagyobb számban volt elterjedve a rutén felvidéken. A Galíciában és Magyarországon élő rutének nyelvén, népies szellemben szerkesztették. Minden cikkéből kitűnt, hogy a galíciai, bukovinai és magyarországi rutének közt keletkezett mozgalom szítása volt a lap célja. Lássunk néhány mutatót.

„Firczak Gyula munkácsi püspök megígérte a magyaroknak, hogy 40 év alatt eltörli a föld színéről az orosz népet Magyarországon... A börtönökben már nincs hely a tolvajoknak, mind elfoglalták már az ártatlan elítélt orosz parasztok ... Az orosz népet folyton üldözi a kormány Magyarországon ... Az orosz népet minden eszközzel igyekeznek magyarrá tenni... A pápa újból bebizonyította, hogy ellensége az orosz népnek a hajdúdorogi püspökség felállításával. ... Halljátok testvérek! Töletek függ, hogy az orosz földnek az a része, amelyet Bukovinának, Galiciának vagy magyar-orosz felvidéknek neveznek, orosz föld maradjon. Ideje, hogy harcba vonuljatok mindannyian a szent oroszországért. Szégyen és gyalázat ezen az orosz földön, ha ti, orosz muzsikok, akiket semmi erő sem képes megsemmisíteni, mert sokan vagytok, ha ti magatok nem álltok fel védelmezni az orosz becsületet, az orosz pravoszláv hitet és a saját orosz földeteket. Védelmezzétek az orosz faj dicsőségét, mert az ország dicsősége és tisztelete most a ti kezetekben van... Egy része az orosz népnek az ázsiai magyarok igája alatt szenved rettentő kínokat. Testvérek! Szakítsátok ki magatokat Róma gyámóságából. Bátran térjétek át a pravoszláviára, ez a szabadulás útja részetekre... Mutassátok meg, hogy része vagytok a nagy szabad, 100 milliós orosz nemzetnek! ... A katolikusok és a katolikus papok kényszerítik Ausztriát arra, hogy Szerbiával háborút kezdjen. Ám nem fogjuk vérünket ontani a latin papok érdekeiért s nem fogjuk ontani pravoszláv szerb testvéreink vérének... Ausztria fenyegeti Szerbiát, de Oroszország összehozta hadseregét az osztrák határra... Bármilyen történjék, ne féljünk és reménykedjünk!... Ismét kiáltok hozzád orosz nép, te a magyarok igáját viselő testvér, kívánom

a mielőbbi teljes felszabadulást...” (Az 1911 és 1912 évben megjelent számokból.)

A „Harc a pravoszláv bitért Magyarországon“ c. röpirat szerint az únió elfogadásával az unitus papok pénzért adták el hitüket és azokat a pravoszláv papokat, akik ezt nem tették, üldözték, börtönbe vetették és kínozták; a bittagadó papok elvették a rutén nép hitét és csalók módjára a latin tévhitet fogadtatták el.

A „Hit és Egyház“ c. folyóirat szántén azt hangsúlyozza egyik cikkében, hogy az orosz néptől ellopták igaz hitéig ám az únió és a pápaság sötétségén keresztül áttör az igazhitű tanítás világossága a magyar-orosz földön. A latin eretnekséget úgy hozták be a rutének közé, hogy az igazhitűek szent helyeit felgyújtották, templomaikat megszenteltelenítették; szerzeteseket öltek meg és apácákon erőszakot követtek el... Mi kötelesek vagyunk magunkat a jó törvényhez tartani, a latin hittel nem egyesülhetünk. A „latinok“ áldásaitól fussunk, szokásaiktól irtózzunk. Igazhitű leányainkat hozzájuk feleségül ne adjuk, leányaikat el ne vegyük. Barátságot velők ne tartsunk, velük ne étkezzünk, mert nem igazhitűek, tisztátalanságban élnek...”

Miután ezek a sajtótermékek világosan megmagyarázták ruténeinknek, kik az ő ellenségei, kezükbe adták az Oroszországban készült imakönyveket, amelyekben ott volt az ima az orosz birodalom uralkodójáért, uralkodó családjáért, hadseregéért, ott volt a forró fohász, hogy oltalmazza Isten ezt a birodalmat és alázza meg minden ellenségét és engedje, hogy az oroszok cárja letiporja minden ellenfelét és ellenségét...

Amit a vádirat elmulasztott, hogy feltárja a vádlottak bűncselekményeinek teljes háttérét, hogy szemlélhetővé tegye a magyar állam biztonságát és területi épségét fenyegető veszedelmet, hogy rámutasson félreérthetetlenül a mozgalom külföldről irányított összeesküvés jellegére, azt kipótolni igyekezett az elsőfokú bíróság ítélete.

Az ítélet hangsúlyozza, hogy nem kíván átmenni a vád határain, de mivel a védelem az eszmék terjesztésének szabadságára hivatkozott, nem zárkozhatik el annak megállapításától, hogy ez a tömegmozgalom valóban a vallásszabadság keretei közt pusztán a görög keleti orosz vallás terjesztésére irányult-e. Majd így folytatja az ítélet megokolása:

„Annak a mozgalomnak, amely közvetlenül Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegye községekben lakó ruténeknek (kisoroszoknak) a görög keleti vallásra áttérítésére irányult, első nyilvánulásai 1903-ban jelentkeztek a máramarosmegyei Iza és a beregmegyei Nagylucska községben. Mindkét községben a mozgalom keletkezésének oka az volt, hogy a Newyorkban 1899-ben orosz nyelven kiadott „Hol kell keresni az igazságot“ című könyv tartalmát megismerték e két község lakosai. E könyv a görög keleti orosz vallás és az orosz birodalom dicsőítése mellett a görög katolikus papság és vallásfelekezet, valamint a magyar állam alkotmányos intézményei ellen gyűlölet felkeltésére alkalmas eszméket hirdetett. A könyvnek ez az iránya a község lakosaiban a görög katolikus papság és a görög katolikus hitfelekezet ellen ellenszenvet keltett, következményeiben pedig a görög katolikus vallás tömeges elhagyására indított és arra is vezetett, hogy egyeseket megfélemlítve, azokban a ruténeklakta területen a magyar uralom bekövetkező megszűnésének s a magyarországi rutének idegen uralom alá jutásának hitét felkeltette.”

Megállapítja az ítélet, hogy a mozgalom külföldi anyagi támogatásban részesült s méltatja a Gerovszki-testvérek tevékenységét, sőt Bobrinszki grófra is kitér, aki az ítélet szerint is tudott a mozgalom végső céljáról, pénzbőlileg támogatta a mozgalmat, közreműködött a Magyarországból

Oroszországba irányított rutén fiúk elhelyezésében orosz kolostorokban, közreműködött orosz rítus szerint való szertartó könyveknek Magyarország területére való irányításában. Részletesen foglalkozik az ítélet a vádlottaknak külföldi összekötetéseivel s hivatkozik egy lefoglalt levélre, amelyet Szentpétervárról bizonyos A. Vozneszenszki küldött Pircsák Illés vádlottnak. Ez a levél Pircsákot az orosz eszméknek Magyarországon való terjesztésére biztatja s a balkáni viszonyokra és a háborúra utalva kijelenti, hogy „a hatalmas szláv sas szétszaggatja láncait a Balkánon. Még egy láncot kell elszakítani. Ön tudja, melyik az; mert ezen van a sor!”^K

Az ítélet megállapítja a vádlottak és tanúk vallomásai, valamint a lefoglalt sajtótermékek és levelek alapján, hogy az áttérés közvetlen célja nem volt más, mint megkönnyíteni azt a törekvést, amely szerint a magyarországi ruténeklakta földnek az orosz cár kezére kell jutnia. A mozgalom vezetői, így Kabalyuk Sándor, valamint a Gerovszki-testvérek többször kijelentették, hogy az áttérés azért szükséges, mert a cár fel akarja szabadítani a magyarországi oroszokat. Ez a felszabadulás csak az áttérés után történhetik meg. A vádlottakat tehát a mozgalom fejlesztésében nem csupán a görög keleti orosz vallás terjesztésének célja vezette, hanem az a szándék is, hogy a vallás terjesztésével egyidejűleg a ruténekből felkeltsék az orosz nemzeti érzést és a magyar uralom alól való eltávolodásnak vágyát s így elősegítsék az általuk idővel elérhetőnek vélt állapotnak bekövetkezését, hogy idegen uralom alá jusson Magyarországnak ruthéneklakta területe. Így a rutének közt elterjedt az a hiedelem, hogy a görög keleti orosz vallás felvétele után az orosz cár ezt a területet el fogja foglalni.

MISKOLCZY ÁGOST

(Folytatjuk)

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szemle zárta: minden hó i-én délben. — írógépen irt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímzett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevomtot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni.